

Sirko w każdej jurcie

W 2008 r. obchodzono 150-lecie urodzin Wacława Sieroszewskiego. W warszawskim PEN Clubie odbyła się dyskusja o dorobku literackim Sieroszewskiego.

Prof. Lech Mróz z Uniwersytetu Warszawskiego mówił, że podczas nie tak dawnej podróży do Jakucji w bardzo wielu tamtejszych domach widział, na poczesnym miejscu, dzieło polskiego zesłańca, badacza, pisarza, potem działacza politycznego *Jakuty. Opyt etnograficznego issledowanija*. Pierwsze wydanie ukazało się w Petersburgu w r. 1896 i zostało nagrodzone złotym medalem przez Cesarskie Rosyjskie Towarzystwo Geograficzne. Tom 1 (skrótowy) opublikowano po polsku w r. 1900 pt. *12 lat w kraju Jakutów*. Do teraz jest to podstawowe dzieło o ludzie zamieszkującym wschodnią Syberię, uznane przez potomków tych, których spotkał polski badacz-amator, za jedyny pełny zapis ich tożsamości.

W maju 1880 r. Wacław Sieroszewski znalazł się na zesłaniu w Wierchojańsku z wyroku carskiego sądu wojennego za przewodzenie buntowi więźniów warszawskiej Cytadeli, gdzie siedział po raz drugi w życiu. Za dwukrotne próby ucieczki, wraz z jakucą żoną Annuszką, skazano go na dożywotnie osiedlenie w odległości co najmniej 100 wiorst od rzeki, drogi i miasta.

W Andytachu, małej osadzie, zaczął jesienią 1883 r. pisać wspomnienia-opowiadania, które, przemycone przez wracającego po wyroku zesłańca, opublikował parę lat później warszawski *Głos* pod pseudonimem W. Sirko.

Zdaniem wnuka – prof. Andrzeja Sieroszewskiego, hugarysty z UW, na Syberii – „narodził się pisarz”. Tę opinię rozwinął i wsparł argumentami, podczas spotkania w PEN Clubie, prof. Andrzej Makowiecki, omawiając powieści, nowele i scenariusze filmowe, jakich autorem był Sirko.

On sam w 1892 r. zamieszkał w Irkucku z córką Marią, którą wychowywał po śmierci matki i mógł kontynuować pracę nad „Jakutami”, korzystając z bibliotek i archiwów, i współpracę z rosyjskimi uczonymi.

Dzięki wstawiennictwu „przyjaciół Moskali” Wacław Sieroszewski wrócił do kraju witany entuzjastycznymi recenzjami w warszawskiej prasie. Szybko znalazł się w kręgu pisarzy oraz intelektualistów, który tworzyli m.in. Stefan Żeromski, Stanisław Witkiewicz (ojciec), Stanisław Stempowski.

Powtórzyły się przypadki znaczące życie od najmłodszej młodości – aresztowany za manifestację podczas odsłonięcia pomnika Mickiewicza w 1900 r. uciekł przed groźbą ponownego zesłania (ciągle był obywatelem Irkucka) z ekspedycją naukową... na wyspy japońskie, po czym dalej do Korei i Chin. Owocem wyprawy, podczas której, razem z Bronisławem Piłsudskim, badał lud Ajnów, były szkice *Na Daleki Wschód* (1904), cykl nowel japońskich, powieść *Miłość samuraja* (1926) oraz inne utwory.

Powrót przyniósł kolejną repetycję losu człowieka zawsze zaangażowanego w działalność niepodległościową – aresztowanie w 1905 r. i znów X pawilon Cytadeli, a po zwolnieniu list gończy. Skłoniło to Sieroszewskiego do nielegalnego przejścia granicy zaboru austriackiego. Zamieszkał w Zakopanem z żoną Stefaną Mianowską (krewną współtwórcy i patrona Kasy – Fundacji Popierania Nauki im. Józefa Mianowskiego) oraz trzema synami. Z tego czasu datuje się dozgonna przyjaźń z Józefem Piłsudskim, ugruntowana na bliskiej współpracy związanej z przyszłym kształtem Polski.

W 1910 r. Sieroszewscy wyjechali do Paryża włączając się natychmiast w życie tamtejszej polskiej kolonii. Na sobotnich herbatkach bywali u nich m.in. Strugowie, Maria Skłodowska-Curie, Marceli Handelsman, Władysław Mickiewicz, Olga Boznańska, Bolesław Długoszowski-

Wieniawa (przyjaciel domu do swej tragicznej śmierci w 1942 r.). Wacław Sieroszewski przez pewien czas prezesował paryskiemu Towarzystwu Artystów Polskich, co znalazło kontynuację w II Rzeczypospolitej, gdzie został pierwszym prezesem Polskiej Akademii Literatury.

Dominowała wszakże aktywność polityczna w emigracyjnych organizacjach niepodległościowych. W domu pisarza gościł często Piłsudski, m.in. w r. 1914, kiedy do 500 zebranych osób wygłaszał odczyt o polskim ruchu strzeleckim.

W lecie tego samego roku Sieroszewscy wrócili do kraju, a w sierpniu Wacław ruszył na front jako szeregowy żołnierz 2 Kompanii Kadrowej. Po czym nastąpił czas intensywnych przygotowań ideowych i organizacyjnych ośrodka skupionego przy Piłsudskim do urzędowania przyszłej, niepodległej Polski. Będący w ich centrum Wacław Sieroszewski znajdował czas na twórczość literacką. W latach 1917-1919 powstał cykl powieściowy *Ku wolności*.

Kiedy wolność nadeszła, po kilkudniowym pełnieniu funkcji ministra propagandy w tymczasowym rządzie Ignacego Daszyńskiego, współpracował nadal z Piłsudskim, obejmując w 1920 r. prezesurę Związku Strzeleckiego, który w niepodległej ojczyźnie miał pełnić głównie zadania wychowawcze.

Pierwszym wszakże obszarem działania stało się życie literackie, jego instytucjonalne formy, pomoc pisarzom i, jakbyśmy dzisiaj to określili, promocja polskiej literatury za granicą.

Sirko – niemłody już – stanął dwukrotnie na czele Związku Zawodowego Literatów Polskich i reprezentował Polskę w londyńskiej centrali PEN Clubu.

Najwięcej wysiłku wkładał jednak w to, co było szerzeniem kultury literackiej i wiedzy o literaturze w społeczeństwie, a dokonywało się poprzez odczyty w różnych miejscach kraju (wygłosił ich ponad 500), prace w Radzie Programowej Polskiego Radia, i we wspomnianej już Polskiej Akademii Literatury. Do tego praca autorska – w Dwudziestoleciu powstały scenariusze filmów, słuchowiska, wystawiony na kilku scenach dramat *Bolszewicy* (1922), powieści. Przed pierwszą wojną światową ukazały się 14-tomowe „Pisma” oraz dwukrotnie obszerniejsze „Dzieła zbiorowe”, a po wojnie „Dzieła” w 20 tomach.

Wacław Sieroszewski zmarł 20 kwietnia 1945 r., mając prawie 87 lat, a jakby w środku drogi, czy raczej dróg, bo szedł – biegł – wieloma jednocześnie. Takich ludzi potrzebowała Polska, żeby się odrodzić z niewoli i potem, kiedy Polacy budowali nowe państwo. I znajdowali się ludzie, którzy tym potrzebom umieli sprostać.

MAGDALENA BAJER

PAUza Akademicka zaprasza do współpracy.

Oczekujemy na artykuły do 4 500 znaków (ze spacjami) i ilustracje w formacie JPEG o rozdzielczości 300 dpi.

Artykuły, listy i komentarze

prosimy nadsyłać na adres: pauza@pau.krakow.pl